

BISERICA ORTODOXĂ DIN BASARABIA CA INSTRUMENT DE PROPAGARE A CULTULUI IMPERIAL PRIN DISEMINAREA DATELOR RELEVABILE A FAMILIEI IMPERIALE

Ion GUMENĂI

Doctor habilitat, conferențiar universitar

Agenția Națională a Arhivelor

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-4501-3855

CZU: 271.2(478)(091)

DOI: <https://doi.org/10.59295/lrr2023.17>

Summary:

The Orthodox Church used as an instrument of propaganda for disseminating important and significant information about the cult of the Imperial Family.

Right from the moment of the annexation of Bessarabia by the Russian Empire, the institution of the Orthodox Church, in addition to its moral-spiritual activity, is also transformed by the autocratic administration into a propaganda tool. In addition to the propagation of the Russian tradition and elements of Russification, one of the directorial lines in which this institution was involved was also related to the maintenance of the propagation of the Russian imperial cult, started since the period of the Russo-Turkish war of 1806-1812 by the exarch Gavriil Bănulescu-Bodoni. From the middle of the 19th century, in addition to other instruments, the method by which the Orthodox Church, in order to amplify the popularity of the imperial family from the liturgical chair, also recorded important events in the life of the autocrat, came into use. It is precisely this tool that we will try to describe through the proposed communication.

Key word: *Bessarabia, the Orthodox Church, the imperial family, notable events.*

Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, evident că a dus nu numai la o serie de schimbări de ordin economic sau social, lucruri care pot fi urmărite, chiar și în perioada imediat următoare încorporării acestui teritoriu. Pentru o mai bună funcționare a noii administrații, dar și pentru o atașare cât mai solidă a populației regiunii față de Autocrator și valorile imperiale ruse, s-au utilizat diferite metode și varii instrumente precum au fost și le cunoaștem bine – colonizarea, atragerea elitelor sau menținerea pentru un timp a anumitor tradiții locale pentru a nu deranja marea masă a populației.

Tot în acest sens, pentru o angajare maxim profundă a locuitorilor teritoriului pruto - nistrean cu loialitate și statornicire față de curtea de la Sankt-Petersburg, a fost nevoie și de o serie de modificări pe segmentul tradițional-moral, schimbări ce urmau să se desfășoare și să aducă efecte în timp.

Pentru executarea și îndeplinirea unor astfel de obiective, cum nu se poate mai bine convenea Instituția Bisericii Ortodoxe, cu atât mai mult cu cât acțiunile erau orientate spre o populație majoritar ortodoxă.

Chiar înainte de anexare, încă în timpul desfășurării acțiunilor militare ruso-otomane, cunoscându-se obiectivele politice, s-a trecut la depanarea acelor acțiuni ce aveau menirea încorporării ortodocșilor români în lumea ortodoxiei ruse, sau țarodoxiei cum o numea B. P. Hajdeu. Ca un exemplu al acestor mișcări, poate servi chiar și înlăturarea Mitropoliților Țării Moldovei și Munteniei și formarea Exarhatului.

În contextul creat, îndeosebi după anexare, Instituția Bisericii Ortodoxe, așa cum era ea văzută de autoritățile țariste, a urmat, și și-a asumat o serie de funcții suplimentare, ce erau considerate la fel de importante, ca și cea principală - de coordonare a vieții moral-spirituale a enoriașilor.

Printre noile îndatoriri a Bisericii, dacă este să studiem atent sursele timpului, se vor adăuga cel puțin încă patru sarcini - promovarea panteonului și tradiției ortodoxe ruse, ambele elemente având deosebiri în raport cu obiceiul ortodox autohton românesc. Rusificarea, lucru care se confirmă și prin politicile lingvistice promovate pe interior, adică în cadrul structurilor Bisericii, dar și prin conceperea Instituției Bisericii Ortodoxe ca instrument nemijlocit al rusificării. Educația prin intermediul Bisericii a spiritului „patriotic -imperial”, sarcină care se profilează foarte bine dacă ne amintim de sloganul lansat de către S. S. Uvarov – *Ortodoxie. Autocrație. Poporanitate*, sau dacă analizăm implicarea Bisericii Ortodoxe în fenomenul jubileomaniei cu un trend de creștere început cu mijlocul secolului al XIX-lea și ajuns la apogeu în Imperiul Rus la începutul secolului XX.

Cea de a patra sarcină, dar nu și cea din urmă în care era implicată instituția vizată în studiu de față era cea legată de promovarea cultului imperial.

Ne-am referit în câteva rânduri la această problemă, aici urmând a puncta doar câteva repere esențiale, axându-ne apoi cu precădere asupra promovării cultului imperial prin intermediul datelor notabile a familiei imperiale.

Cel mai elocvent în acest sens credem că sunt titlurile cărților ce se tipăreau la Chișinău. Așa *Molebnicul* din 1816 avea titlul: „Întru Slava Sf(i)ntei, cei de o ființă de / viață făcătoarei și ne despărțitei Troiță, / a Tatălui, și a Fiiului, și a Sf(â)ntului Duh. / Cu porunca Prea Blagocestivului Singură / Stăpânitoriului Marelui Domnului Nostru / Împăratului Alexandru Pavloviciu a / toată Rossia în ființa Soției Sale a Preabla / gocestivei Doamne Înpărătesei Elisave / tei Alexeevnei, și a Maicii lui Preabl(a)go / cestivei Doamne Înpără-

tesei Mariei Fe / odorovnei, și în ființa Binecredinciosului / Domn Țrsarevici și a Marelui Cneaz Con / stantin Pavlovici, și a Soției Sale bi / necredincioasei Doamnei Marei Cneaghine Anii / Feodorovnei, și a Bine Credincioșilor / domni Marilor Cneji Nicolae Pavlo / vici, și Mihail Pavlovici, și a Bine / Credincioasei Doamne Marei Cneaghine Mariei Pa / vlovnei, și a soțului ei, și în ființa Bi / necredincioasei Doamnei Marei Cneaghine Ecate / rinei Pavlovnei, și a binecredincioasei / doamnei Marei Cneaghine Anei Pavlovnei. Iară / cu blagoslovenia Prea Sfântului îndreptătoriu / lui Sinod, și a Prea sfântului Gavri / il, Exarg Mitropolit Chișinăului, și / Hotinului s-au tipărit cartea aceasta, ce se / numește Molebnic, adică rânduiala cântă / rilor de rugăciuni, și a Paraclisurilor osă / bite în Exarhiceasca tipografie a Basarabi / ei, ce să află în Sfânta Mitropolie a Chiși / năului și a Hotinului în Chișinău, la / anul de la facerea lumii, 7323. Iară de / la nașterea cea după trup a lui D(um)nezeu cu / vântului 1815. Indictionul 3, în luna lui dechemvrie”.

Pentru a nu merge prea departe, lucrarea conține o serie de texte religioase, printre care și un *Paraclis ce să cântă la praznicile împărătești când să face praznic de mulțumire la început de an* în care familia țarului în extenso, după cum este citat mai sus, este amintită de șase ori¹.

În felul acesta, dacă luăm în considerație, faptul că Instituția Bisericii îndeplinea un rol de mass-media din zilele noastre, atunci putem să presupunem impactul avut de aceste tipărituri în primul rând asupra preoților, iar în al doilea rând asupra enoriașilor. Mai mult credem că înșiruirea fără temei a tuturor membrilor familiei țarului nu avea un alt rol decât de statornicire în memoria colectivă a persoanei emblematice a țarului rus, a sublinierea continuității și forțelor autocratorului, a fastuozității familiei imperiale și în cele din urmă urmarea a creării unei lature psihologice de impunere a personajului și supunerii față de ea.

Este interesant că dacă sunt luate pentru comparației, lucrările tipărite în Țara Moldovei, pe timp de pace, război, sau ocupație militară rusă, acest obicei de înșiruire a familiei imperiale lipsește. O asemenea tradiție nu exista nici în cazul Imperiului Habsburgic, și cât de straniu nu ar fi nici în cazul Imperiului Rus, când lucrările fie de cult fie cu conținut religios în titlu conțineau doar numele împăratului în perioada căruia a fost tipărită lucrarea².

Din câte se poate observa, nici în cazul domnilor Țării Moldovei, nici în cazul împăratului habsburgic, nu avem acea înșiruire a familiei imperiale, care după noi, în cazul țarilor, și ne vom repeta, avea o funcție psihologică de demonstrare a dominării.

¹ *Molebnic*. Chișinău: Tipografia Exarhiceasca, 1815, 258 p. (<http://www.moldavica.bnrm.md/biblielmo?e=d-01000-00---off-ocarti--00-1----0-10-0---0---odirect-10---4-----0-1l--11-ro-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-outfZz-8-00&a=d&cl=CL1.10&d=JC7.88>).

² Cf. Ion Gumenăi. Cultul țarului și promovarea acestuia de către instituțiile de cult ortodox. În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Vol. II. Chișinău: Editura UNU, 2021, pp. 172-180.

Faptul că această enumerare în extenso a întregii familii țariste cu toate rubedeniile apropiate avea un caracter propagandistic, îl putem deduce și din faptul că o astfel de formă nu se găsește în cărțile tipărite nemijlocit pe teritoriul Rusie.

Chiar și atunci când era preluată o tipăritură din Basarabia, unde familia împăratului rus apare în extenso, așa după cum am arătat mai sus, și se retipărea în Țara Moldovei, de asemenea se folosea o formă prescurtată, așa după cum o avem în *Slujba de mulțumire lui Dumnezeu în ziua Nașterii Mântuitorului*, tipărită în tipografia Mănăstirii Neamț la 1853 cu denumirea: „Urmarea cântării de rugăciuni / ceii de mulțumire către D(o)mnul D(u)mnezeu / care să cântă în zioa Nașterii Mântuito / rului nostru Ii(su)s H(ri)sto)s, și a pomenirei izbăvi / rei și a împărăției Rossiei de nă / pădirea galilor, și cu dâșșii de doao / zecu de neamuri.

S-au tălmăcit pre limba românească din cea Slo / venească și s-au tipărit în tipografia Basarabiei / în Chișinău,, anul 1826, iară acum a doao oară în zilele Preablagocestivului singur Stăpâni / toriului Marelui Domnuluinostru și împărat / Nicole Pavlvici / a toată Rossiia. Ș.c.l., ș.c.l., ș.c.l. / Cu Blagosloveniia înalt Preosf(i)nțit Arhiepisc(op) și Mitropolit al Moldaviei, Kirio Kir / Sofronie / prin sârguința Preacuviosului Arhimandrit și / stareț Sf(i)ntelor M(ână)c(tiri) Neamțului și Secului / Kir Iatanail / în tipografia Sf(i)nteii ” M(ână)s(tiri) Neamțul. / Anul 1853”³.

Cele expuse mai sus nu sunt decât argumente în favoarea afirmării că această „inovație”, de redare în titlurile lucrărilor și în texte a membrilor familiei țariste în extenso reprezenta un instrument de propagandă folosit pentru consolidarea cultului imperial.

Dacă este să urmărim această filieră sau subiect, printre primii pași în acest sens a fost și publicarea în 1817 a cărții , *Rânduiala / panhidei ce să face pentru răposaii Marii / Domni Împărați, și împărătese, pentru /Țari și Țarine a toată Rossia, și pentru prea / înălțata lor familie. S-au tipărit pe limba românească din cea / slavenească și s-au tipărit în exarhiceasca / tipografie din Mitropolia Chișinăului, / pentru trebuința, și înlesnirea slu / jitorilor bisericesti moldoveani, / din eparhia Chișinăului, / la anul 1817.*

În 1818, aceeași lucrare este retipărită dar în limba rusă cu denumirea [Чин о поминовении царской семьи], adică Rânduiala panhidei familiei împărătești.

Lucrarea este împărțită în trei paragrafe - izvoade:

„Izvodul 1: De pomenirile ce se fac în fieștecare an la lunile și zilele mai jos însemnate pentru marii domni, împărați și împărătese, pentru țari și țarine și pentru preainălțata lor familie, cu arătare în care zi și pentru cine anu-

³ Mai multe exemple a se vedea: Igor Cereteu. *Valori cărțurărești din biblioteca mănăstirii Noul Neamț (tipărituri din secolele XVI-XX)*. Chișinău: Lexon Prim, 2021.

me, pre lângă cealaltă biserică sfântă slujbă se cade să se facă pomenire după rânduiala bisericească”.

„Izvodul 2: După care datori sunt să-i pomenească pe marii domni, împărați și împărăteșe, țari și țarine și pre înălțata lor familie slujitorii de cele sfinte de prin slobozii și de prin sate”.

Izvodul 3: Cum să se săvârșească pomenirea pentru toate cele mai sus însemnate, prea înaltele persoane la panahidele cele de obște”⁴.

Astfel vedem că panahida familia imperială urma să fie citită în anumite zile după anumite servicii religioase, într-o anumită ordine și în orașe și în sate și după panahidele cele de obște.

Dacă este să ne referim la cel din urmă izvod, atunci lista familiei imperiale ce urma să fie pomenită era constituită din: Petru I, Petru al II, Petru al III, Pavel I, Preacuvioaselor doamne împărăteșe: Ecaterina I, Ana Ioanovna, Elisaveta Petrovna, Ecaterina a II A precuvioșilor domni Țari și mari Cnezi: Ioan Vasilevici, Fiodora Ioanovici, Mihail Feodorovici, Alexia Mihailovicia

Feodora Alexeevici, Ioann Alexeevici, A preasfințitului Patriarh Filaret Nichitici, A preacuvioșilor doamne împărăteșe și mari cneaghini: Evdochia Lucianovna, Marii Ilicina, Agatia Simeonovna, Marfa Matveevna, Natalii Chirilovna, Parascheva Fiodorovna, Monahinea Elena, Marea stareță Marfa Ioanovna, Blagocestivilor domni țarevici și mari cnezi, Alexei Alexeevici, Alexei Petrovici, Blagocestivele doamne țarevnele Ana Petrovna, Blagocestivei doamnei și mare cneaghină Natalia Alexeevna, Alexandra Pavlovna, Elena Pavlovna, Credincioaselor bisericii, împărăteșe și mari cneaghini Tatiana Mihailovna, Irina Mihailovna, Shimonahiei Anfisa Mihailovna, Shimonahiei Sofia Alexeevna, Inohiei Margarita Alexeevna, Feodosia Alexeevna, Eudochia Alexeevna, Mariia Alexeevna, Ecaterina Alexeevna, Natalia Alexeevna, Ecaterina Ioanovna, Parascheva Ioanovna și a Drept credincioasei împărăteșei, mare cneaghină Natalia Alexeevna, a ostașilor ortodocși și a tuturo ce pentru credință și patrie în lupte au murit.

Deci în total sunt amintite 42 de persoane din familia imperială, care urmau să fie amintiți după cum am văzut practic pe tot parcursul anului și în toate lăcașurile de cult din Basarabia. Acest lucru nu este altceva după părerea noastră, decât un instrument de propagandă care avea o țintă foarte bine determinate – populația autohtonă românească - ce urma să obțină repercusiuni și urmări semnificative pentru acest segment al populației.

Nu cunoaștem o asemenea lucrare la nivel de stat în cazul Țării Moldovei și a Țării Românești, când instituțiile aflate sub auspiciile Bisericii Ortodoxe să amintească Domnitorii și membrii familiilor sale în serviciile de pomenire.

⁴ Igor Cereteu. Contribuție la Bibliografia Românească Veche. Rânduiala panahidei familiei împărătești Chișinău 1818. În: *Apulum*, LVI, 2019, pp. 179-180.

În cazul Basarabiei, însă avem o altă situație. Aproximativ de la mijlocul secolului al XIX-lea, probabil considerându-se neajuns de eficace măsurile deja luate, Instituția Bisericii Ortodoxe este încadrată încă în una din măsurile luate de către autoritățile țariste în vederea promovării venerării țarului și familiei imperiale. Și în acest caz ne referim la amplificarea popularității Autocratorului și rudelor sale, prin încadrarea populației imperiului la datele semnificative din viața familiei imperiale. Prin aceasta pe de o parte numele persoanelor din cercul figurii potentate se revigora în memoria colectivă a societății, iar pe de altă parte se crea falsa aparență a unității existente între credincioșii ortodocși și cel desemnat de către Dumnezeu de a conduce Imperiul Rus.

Și în acest caz este evident că Instituția Bisericii Ortodoxe, într-un stat majoritar ortodox, și unde instituția era văzută ca o parte componentă a aparatului funcționăresc – birocratic al susținerii puterii țariste, era văzută ca instrument principal și a acestui mod de difuzare și predicare a fidelității față de Țar și puterea sa⁵.

Mecanismul prin care se punea în aplicare acest mod de propagandă era realizat în câteva etape. În primul rând se elabora manifestul imperial prin care se aducea la cunoștință populației evenimentul din cadrul familiei țarului – fie că era vorba de un deces, de o căsătorie sau de nașterea unui nou membru al familiei imperiale (Vezi ANEXA 1).

Manifestul era „discutat” și acceptat la inițiativa Ober-Procurorului de către Sfântul Sinod Guvernator. Urma remiterea acestuia însoțit de instrucțiunile Sfântului Sinod în toate eparhiile ortodoxe din Imperiul Rus. Conducerea eparhială, compusă din arhiepiscop sau episcop împreună cu Consistoriul Duhovnesc, la rândul său „puneau în discuție” manifestul și dispozițiile venite de la Sankt-Petersburg, după care urma repartizarea Manifestului, Hotărârii Sfântului Sinod Guvernamental și a Hotărârii Consistoriului Duhovnesc către blagocini sa protopopi, care la rândul său urmau să le repartizeze în toate parohiile⁶.

Tot acest mecanism, funcționa destul de greu și birocratic, astfel încât de la emiterea manifestului și până la aplicarea, sau aducerea acestuia la cunoștința enoriașilor putea să se scurgă mai bine de o lună, sau chiar mai mult.

Astfel, referindu-ne la o serie de date concrete. La 8 aprilie 1865 este emisă scrisoarea Consistoriului Duhovnesc din Chișinău către starețul mănăstirii Noului Neamț prin care se aduce la cunoștință că în Ședința Consistoriului Duhovnesc a fost citită telegrama parvenită la data de 7 aprilie, orele 8

⁵ De fapt încă din perioada respectivă se încetățenește în societatea rusă ideea conform căreia, Biserica pământească trebuie să aibă trei componente cu drepturi depline: „preoția”, „împărăția” condusă de Țar/Împărat și „poporul bisericii”, idee care persistă și în zilele noastre. (A se vedea: *Основы социальной концепции Русской Православной Церкви*. Москва: Отд. внешних церковных связей Московского патриархата, 2008).

⁶ Cf. Agenția Națională a Arhivelor. Direcția Generală a Arhivelor Naționale (în continuare ANA), F. 2119, inv. 1, d. 37.

dimineța, din partea Ober-procurorului Sfântului Sinod, prin care se aducea la cunoștință că dat fiind boala prințului moștenitor al tronului, Sfântul Sinod Guvernator a dispus 1. citirea pretutindeni a rugăciunilor pentru vindecarea Alteței Sale. 2. Pe baza telegramii și a rezoluției Preasfinției sale se poruncește: „ca imediat după primirea scrisorii trimise la biserică să se țină o slujbă de rugăciune pentru vindecarea prințului moștenitor de boală gravă, iar apoi la fiecare liturghie, după citită după Evanghelie, să fie inclusă o rugăciune pentru starea de sănătate a prințului moștenitor, din cartea de rugăciuni”⁷.

Din respectiva scrisoare, dar și din alte informații ce vor fi expuse mai jos, putem deduce clar faptul că apelarea la „servicii religioase speciale”, se făcea nu numai cu ocazii notabile, dar și în cazul când viața unuia din membrii familiei imperiale era în pericol, sau cel puțin așa se considera. Practic vorbind, în acest caz nu putem să nu fim de acord cu Cl. Geertz care afirma că toate aceste manifestări ilustrează cum nu se poate mai bine ideea că acestea reprezentau puterea prin care mărirea (în cazul nostru – persoana autocratorului n.a.) organizează lumea⁸.

Nu mult după prima înștiințare la 16 aprilie 1865, Consistoriului de la Chișinău făcea cunoscut că prin decretul circular al Ober-procurorului Sfântului Sinod, se anunța că: „Sfântul Sinod dispune ca în toate bisericile pentru moștenitorul tronului decedat, să se petreacă o panahidă, slujită pretutindeni în toate bisericile și a face pomenirea pe parcursul unui an, până la notificarea unui nou Manifest, când se va limita la ectenii și Marea ieșire de slăvire a Majestății cu adaosul și pentru toată casa domnitoare”⁹.

Documentul ne-a atras atenția prin faptul că demonstrează că anumite evenimente, nu se consemnau prin intermediul bisericii, doar printr-un singur serviciu divin, dar putea să fie multiplu sau chiar să dureze o anumită perioadă de timp¹⁰.

Ca urmare logică a evoluției evenimentelor este epistola primită peste o săptămână în baza Manifestului imperial emis la data de 19 a aceleiași luni prin care starețului Teofan al mănăstirii Nouli Neamț i se aducea la cunoștință că: „manifestul a fost primit, Sinodul dispunând înălțarea la ectenii a Urmașului Preacredinciosului urmaș al tronului Prințului, și Marelui Cneaz Alexandru Alexandrovici”¹¹.

⁷ ANA. F. 2119, inv. 1, d. 37, ff. 1-1v.

⁸ Ceertz C. Negara. *The Theatre State in Nineteenth-Century Bali*. Princeton (N.J.): 1980, p. 102.

⁹ ANA. F. 2119, inv. 1, d. 37, ff. 2-2v.

¹⁰ Credem că efectuarea unor sericii divine pe o anumită durată de timp se efectua în cazurile de deces a unor membri a familiei imperiale, lucru confirmat de către scrisoarea primită la 5 mai 1865, care amintea de luarea deciziei de către Sfântul Sinod nr. 2142 din 13 aprilie în legătură cu moartea Alteței sale Dreptcredincioasei Împărătesei văduve, Reginei Olandei Ana Pavlovna pentru care să se officieze panahida de săvârșire înainte de Sfânta Liturghie și de acum pomenirea Majestății Sale urmând să se facă peste an (ANA. F.2119, inv.1, d. 37, ff. 7-7v.).

¹¹ ANA. F. 2119, inv. 1, d. 37, f. 4-4v.

Ca un sfârșit al acțiunilor pe această linie este dispoziția primită la mănăstirea Noul Neam din 16 septembrie 1865, o circulară a Consistoriului Duhovnicesc privind dispoziția luată la 31 august cu nr. 5163 prin care în conformitate cu dispoziția Sfântului Sinod se ordona ca în cinstea depunerii jurământului de credință a Majestății Sale Imperiale, urmașului tronului Imperial, Marelui Cneaz Alexandru Alexandrovici, la atingerea vârstei majoratului de a efectua în prima Duminică sau prima Zi de sărbătoare, după citirea Înaltului Manifest, serviciul de rugăciune și mulțumiri Domnului Dumnezeu care urma să fie susținută de închinări și îngenuncheri, urmând ca pe parcursul întregii zile să se tragă clopotele bisericii¹².

Următorul an este la fel de intens din punct de vedere a efectuărilor de „servicii divine speciale” și de modificări în ceea ce privește formele de amintire a Autocratorului și familiei imperiale la serviciile religioase din cadrul Bisericii Ortodoxe.

Așa printr-o scrisoare din 12 mai 1866, se aducea la cunoștință că urmează a se da citirii Manifestului țarului și de a se face un serviciu religios special somptuos, cu aceleași închinăciuni, îngenuncheri și aducerii la cunoștința tuturor enoriașilor prin tragerea clopotelor pe parcursul întregii zile, în cinstea nașterii de către Olga Fiodorovna a fiului Alexandru, precum și prin modificarea formulei de enunțare a familiei imperiale în timpul serviciilor divine prin introducerea numelui nou născutului în șirul membrilor familiei imperiale, care urmau să se amintească obligatoriu¹³.

Ceea ce solicită mențiunea de mai sus este legat de stabilirea numărului membrilor familiei imperiale care trebuia amintite în cadrul serviciilor divine. Răspunsul este dat de către forma ecteniilor religioase speciale cu care au fost înzestrate toate bisericile imperiului, și în care putem număra 32 de membri a familiei (Vezi Anexa 2). Evident că acest număr putea crește, sau se putea micșora în dependență de nașterile sau decesele intervenite pe parcursul timpului. Lucru important care trebuie menționat este că orice eveniment de o importanță semnificativă din viața oricărui din cei 32 de membri ai familiei, automat duceau la emiterea de Manifeste imperiale și de consemnarea acestuia în cadrul Bisericii Ortodoxe.

Argument a celor spuse mai sus servesc următoarele două înștiințări, una din 27 mai 1866 din care putem afla că în cinstea botezului Marelui cneaz Alexandru Mihailovici, odată cu primirea scrisorii dispoziției, eliberate de către Consistoriul duhovnicesc de a organiza de către toate bisericile, în prima Duminică, sau prima Zi de sărbătoare, după primirea dispoziției, a serviciului divin ce va fi efectuat cu îngenuncheri și cu tragerea clopotelor pe tot parcursul zilei. Și de asemenea în timpul serviciului divin, în locurile potrivite să se preamărească numele Majestății Sale Imperiale și a familiei sale. Cea de a doua

¹² *Ibidem*, ff. 11-11v.

¹³ *Ibidem*, f. 13.

instrucțiune este primită la 7 iulie 1866, prin care se dă dispoziția privind efectuarea serviciului divin în data de 1 aprilie în cinstea zilei de naștere a Marelui Cneaz Alexandru Vladimirovici și 30 august în cinstea numelui Sfântului tiz¹⁴.

Ca completare a tabloului privind serviciile religioase în cinstea zilelor notabile a familiei imperiale este și dispoziția emisă la 31 mai, emisă de către Consistoriul Duhovnicesc cu nr. 4598, în baza decretului Sfântului Sinod Guvernator, cu privire la citirea Manifestului și efectuarea de servicii divine în cinstea împlinirii vârstei majoratului și aducerii jurământului de credință a Alteței Sale Imperiale, Suveranului, a Marelui Duce Vladimir Alexandrovici¹⁵. în timpul săvârșirii a Sfintei Liturghii, în locul festiv și după terminarea litiei.

Puțin de pe altă direcție, dar pe aceeași dimensiune sunt și o serie de instrucțiuni legate de o altă latură a familiei imperiale. Așa scrisoarea din 23 noiembrie anunța „despre evenimentul festiv prilejuit de logodna încheiată cu succes a Majestății Sale Imperiale a Împăratului moștenitor, Țzareviciului și Marelui Cneaz Alexandr Alexandrovici cu fiica regelui Danemaricii, principesa Maria Dagmar și prin care se ordonă citirea în biserică în prima Duminică sau Zi de sărbătoare după primirea acestei dispoziții a Manifestului imperial, înainte de liturghie, de a săvârși rugăciunea pentru cinstirea numelui către Domnului Dumnezeu cu închinări și îngenuncheri și tragerea clopotelor pe parcursul întregii zile și ca în acest caz și în toate serviciile Sfinte, a ecteniilor și a altora, unde este necesar, în locurile unde se preamăresc membrii Înalta și Augustei Familii, să se efectueze în conformitatea cu Înalt acceptata formulă, pronunțându-se după numele Majestății Sale Imperiale a Împăratului urmaș al tronului, Țzareviciului și Marelui Cneaz Alexandr Alexandrovici, așa și a logodniciei sale mirese a Marea Împărăteasă, Marea Ducesă Maria Feodorovna”¹⁶.

¹⁴ *Ibidem*, f.18.

¹⁵ *Ibidem*, ff. 28-30.

¹⁶ *Ibidem*, ff. 21-21v. Faptul că căsătoriile membrilor familiei erau evidențiate prin „servicii divine speciale” în toate bisericile de pe întinderea imperiului, nu numai în cazul Principelui moștenitor, ci a tuturor membrilor Familiei Auguste ne servește de exemplu scrisoarea din 30 iulie 1867, către starețul egumen Teofan al Mănăstirii Noul Neamț prin care se făcea cunoscut că urmare a decretului Consistoriului Duhovnicesc din Chișinău din 28 a lunii iunie cu Nr. 6023, prin care se specifică că Sfântul Sinod a stabilit: privind bucuria imensă a tuturor, a sărbătoririi logodnei încheiate cu succes a Alteței Sale Imperiale, Împărăteasa, Marea Ducesă Olga Constantinovna și Majestății Sale Regele elinilor George I, să se citească în toate bisericile sobornicești și eparhiale din orașe imediat după primirea acestor dispoziții, iar în bisericile din sate și mănăstirești în prima duminică sau Zi de sărbătoare, Înaltul Manifest înainte de liturghie, însoțit de o rugăciune solemnă de mulțumire Domnului Dumnezeu cu îngenunchere și tragerea clopotelor pe parcursul a toată ziua (în afară de bisericile unde acest lucru s-a petrecut, conform dispoziției speciale). Și cum într-acest caz, așa și pe viitor în toate serviciile sfinte la ectenii și în alte locuri unde se cere, la rostirea Înaltelor Nume a Familiei Auguste de a preamări în conformitate Cu Înalt întărita noua formă, pomenirea numelui a Alteței Sale Imperiale, Împărătesei, Mareei Ducese Olga Constantinovna, precum și a logodnicului său mire. Cu aceasta scrisoare de solicitare și executare exactă și fără greșeală a decretului a Sfântului Sinod Guvernamental se trimitea și Manifestul și cu formă care era prescrisă. O scrisoare ulterioară din 2 decembrie 1867 cu referire la căsătoria Marei Ducese la 15 octombrie, solicita ca numele acestea în timpul serviciilor religioase la amintirea Familiei Auguste, să se pronunțe în următorul fel: *a reginei elinilor Olga Constantinovna*.(ANA. F. 2119, inv. 1, d. 37, ff. 32-37).

Aproximativ două săptămâni mai târziu, este emisă o altă scrisoarea, care avea același conținut doar că se solicita oficierea prin servicii religioase speciale a evenimentului de căsătorie dintre Principele moștenitor Alexandru Alexandrovici și Marea Ducesă Maria Alexandrovna.

La aceeași dată de 7 decembrie este emisă și scrisoarea Consistoriului Duhovnicesc prin care se solicita modificarea formularului Familiei Auguste ce se enunța la diferite servicii religioase prin introducerea și numelui noului membru al familiei a Marei Ducese Maria Fiodorovna.

O altă scrisoare din aceeași dată și eliberată de același emitent solicită: 1. La ectenii¹⁷ se se facă un adaos la Tabla sărbătorilor festive și victoriale cu ziua de 14 noiembrie ca ziua Majestății Sale Imperiale, urmașului la tron, Țar-eviciului și Marelui Cneaz Alexandru Alexandrovici și a soției acestuia Marei Ducese Maria Fiodorovna, și ziua de 22 iunie ca ziuă Sfântă a familiei sale¹⁸.

Este interesant că printre toate Manifestele imperiale și dispozițiile Sfântului Sinod Guvernator, nu găsim nimic amintit despre primirea de către Maria Fiodorovna a religiei ortodoxe și renunțarea la protestantism, confesiune din care făcea parte înainte de căsătorie. Credem că situația nu este întâmplătoare, dacă vom lua în calcul constructul scenariului imaginii și simbolului pe care și-o construia Alexandru al II-lea ca țar eliberator și iubitor, diferit de cel al lui Nicolae I, care era tocmai cel ce a reprezentat autocrația, acel pater familia și în relație cu familia dar și cu supușii imperiului¹⁹.

Din aceste considerente viitorul țar Alexandru al III-lea, urma să fie la fel ca și tatăl său, unul perfect, iar căsătoria cu o persoană ce era „străină” credinței ortodoxe, ar fi știrbit din scenariul construit în fața imaginarului majoritar ortodox, cauză care după părerea noastră a și conservat sub tăcere evenimentul legat de trecerea Marei Ducese Maria Fiodorovna de la protestantism la ortodoxie.

Anume imaginea „străinului”, sun orice formă nu trebuia să se strecoare îndeosebi în cadrul Familiei Auguste, grație evenimentelor ce s-au desfășurat și se vor desfășura după cum vom vedea mai jos.

¹⁷ Rugăciune de cerere sau de mulțumire rostită de către preot sau diacon, la care se răspunde prin: „Doamne miluiește” ori „Dă, Doamne

¹⁸ ANA. F.2119, inv.1, d. 37, ff. 23-25. Legat de familia viitorului împărat Alexandru al III, corespondența nu se sfârșește în 1866, deja la 12 iunie 1868, în corespondența dintre Blagocinul Benedict și egumenul de la mănăstirea Noul Neamț prin care ultimul era informat că i-a fost trimis înaltul Manifest privind nașterea fiului Marei cneagine Marei Fedorovna – Nicolai Alexandrovici, și obligativitatea de al efectua serviciu divin în cinstea acestui eveniment în prima Duminică sau Zi de sărbătoare după primirea dispoziției decretate de Consistoriul Duhovnicesc de la 31 mai, și a Manifestului din 7 mai 1868. Aceasta scrisoare este dublată de o alta cu aceeași dată, emitenți și destinatar, privind botezul Marelui Cneaz Nicolai Alexandrovici, stabilindu-se ca zi de sărbătorire a acestuia eveniment în biserică ziua de 8 mai, iar ziua numelui să fie sărbătorită la 6 decembrie, anexându-se dispoziția Sfântului Sinod și formele ecteniilor (ANA. F. 2119, inv.1, d. 37, ff. 40-45).

¹⁹ Ричард С. Уортман. Сценарии власти. Мифы и церемонии русской монархии. Том 2. Москва: Оги, 2004, с. 38. Reprint după: Richard S. Wortman. *Scenarios of Power. Myth and Ceremony in Russian Monarchy*. Vol. II. Princeton NJ: 2000.

Astfel la 8 mai 1866 Consistoriul Duhovnicesc emitea dispoziția în baza ordinului nr. 1949 a Sfântului Sinod de la Sankt-Petersburg prin care se dispunea ca în Duminica imediat următoare după primirea acesteia să se efectueze un serviciu divin de mulțumire Domnului Dumnezeu, pentru sănătatea și ferirea de primejdie a Alteței Sale Imperiale, Împăratului Alexandru al II-lea.

Mai mult la 23 iulie 1866 este emis ordinul Consistoriului Duhovnicesc, evident emis în baza dispozițiilor organelor ierarhic superioare bisericești „privind primirea hotărârii circulare din 25 iunie cu nr. 4007, făcându-se cunoscută necesitatea privind efectuarea anuală a drumului crucii la data de 4 aprilie în cinstea memoriei izbăvirii de pericolul ce-l păștea pe Majestatea Sa Imperială, în orașele guberniale și bisericile catedrale din piețele centrale orașanești, și efectuarea serviciului divin de mulțumire Domnului Dumnezeu cu închinăciuni și îngenuncheri și tragerea clopotelor, dispunându-se și 1. În localități și mănăstiri, astfel de servicii religioase să se efectueze și în bisericile localităților și mănăstirilor; 2. În cazul în care 4 aprilie coincide cu Săptămâna Sfântă sau Paștele, un astfel de serviciu să se efectueze luni în Săptămâna Sfântă „²⁰.

Ultimele două dispoziții, după cum este și evident sunt legate de atentatul asupra împăratului Alexandru al II, care a avut loc la 4 aprilie 1866, tentativa fiind efectuată de către studentul D. V. Karakozov, care nu a și-a atins scopul. Cu toate acestea, atentatul și-a lăsat amprenta cu precădere asupra imaginii unității dintre Autocrat și popor asupra căreia s-a lucrat atât de mult din momentul urcării pe tron a lui Alexandru al II-lea. Din momentul ce s-a constatat că Dimitrii Karakozov nu era de origine polonez, ci rus, s-a încercat o modificare a imaginii „străinului”. R. Wortman, analizând situația arată că pe de o parte s-a încercat stabilirea unor paralele istorice în evenimentul ce s-a petrecut. Așa Osip Komissarov, cel care iar fi încurcat lui Karakozov să efectueze o împușcătură țintită bine asupra țarului, a fost comparat cu Ivan Susanin (cunoscut personaj al diferitor legende populare), care și-a jertfit viața pentru țarul Mihail Fiodorovici, cu atât mai mult cu cât ambii erau din Gubernia Kostroma.

Pe de altă parte s-a încercat reconfirmarea și formalizarea legăturii dintre țar și poporul său. În acest sens a fost publicată culegerea în două volume cu scrisori și telegrame de susținere adresate țarului. Editorul A. M. Simcinko în introducerea afirmă că aceste mesaje reprezintă: „sincere expresii de loialitate, de dragoste nemărginită și devotament față de Țarul său Eliberator, uns al lui Dumnezeu și evlavie la buna prevediență a lui Dumnezeu”²¹.

²⁰ ANA. F. 2119, inv. 1, d. 37, ff. 12, 19-19v.

²¹ Ричард С. Уортман. Указ. соч., сс. 158-161.

Este lărgit și înțelesul de „străin”, care acum includea și pe cei care se răzvrăteau și răsculau împotriva țarului, dar și cei care încercau să frângă și sfâșie „legăturile de dragoste între țar și popor”²².

Și cel de al doilea atentat este consemnat prin dispoziții speciale dictate de Sfântul Sinod de la Sankt-Petersburg. La 20 iunie 1867, parvine dispoziția circulară a Consistoriului Duhovnicesc de a sluji Serviciu Divin cu rugăciuni de mulțumire Domnului Dumnezeu, în prima duminică după primirea scrisorii în legătură cu izbăvirea Alteței Sale Imperiale, Împăratului și a Alteței Sale Imperiale, urmașului la tron, Țezareviciului și Marele Cneaz Alexandr Alexandrovici și a Marelui Cneaz Vladimir Alexandrovici de pericolul iminent prin care au trecut²³.

Deci, este evident că în acest caz este vorba despre atentatul polonezului A.I. Berezovskii asupra lui Alexandru al II-lea ce a avut loc la Paris la data de 6 iunie 1867. Faptul că de această dată sunt amintiți și cei doi fii al împăratului, nu este întâmplătoare, fiindcă în momentul atentatului, aceștia se aflau în trăsura în care se afla și țarul. Deci, fiind expuși pericolului toate cele trei persoane a Familiei Auguste, urmau să fie aduse mulțumiri Domnului Dumnezeu pentru toți cei trei.

În urma celor expuse mai sus, precum și a conjugării faptelor confirmate documentar pot fi făcute o serie de concluzii. Așa, Instituția Bisericii Ortodoxe din Basarabia, pe lângă funcția sa principală, odată cu anexarea teritoriului Basarabiei Imperiului Rus a fost implicată și într-o serie de alte activități rezultate a concepției autocrației ruse cu referire la această instituție, ca parte componentă a mecanismului statului.

Printre aceste activități nu ultimul loc la ocupat și propaganda cultului Familiei Auguste, ca prim și principal element al constructului imperiale rus. Anume Instituția Bisericii Ortodoxe, era unul din principalele instrumente, într-un stat majoritar ortodox, care urma să amplifice imaginea Autocratului și familiei sale, să educe loialitatea și supunerea credincioșilor față de simbolul suprem al statului.

În scopul atingerii scopului și rezultatelor maxim posibile s-au folosit diferite ustensile, printre care și vociferarea prin intermediul bisericii în spațiul public a evenimentelor notabile petrecute în cadrul și legate de membrii familiei imperiale.

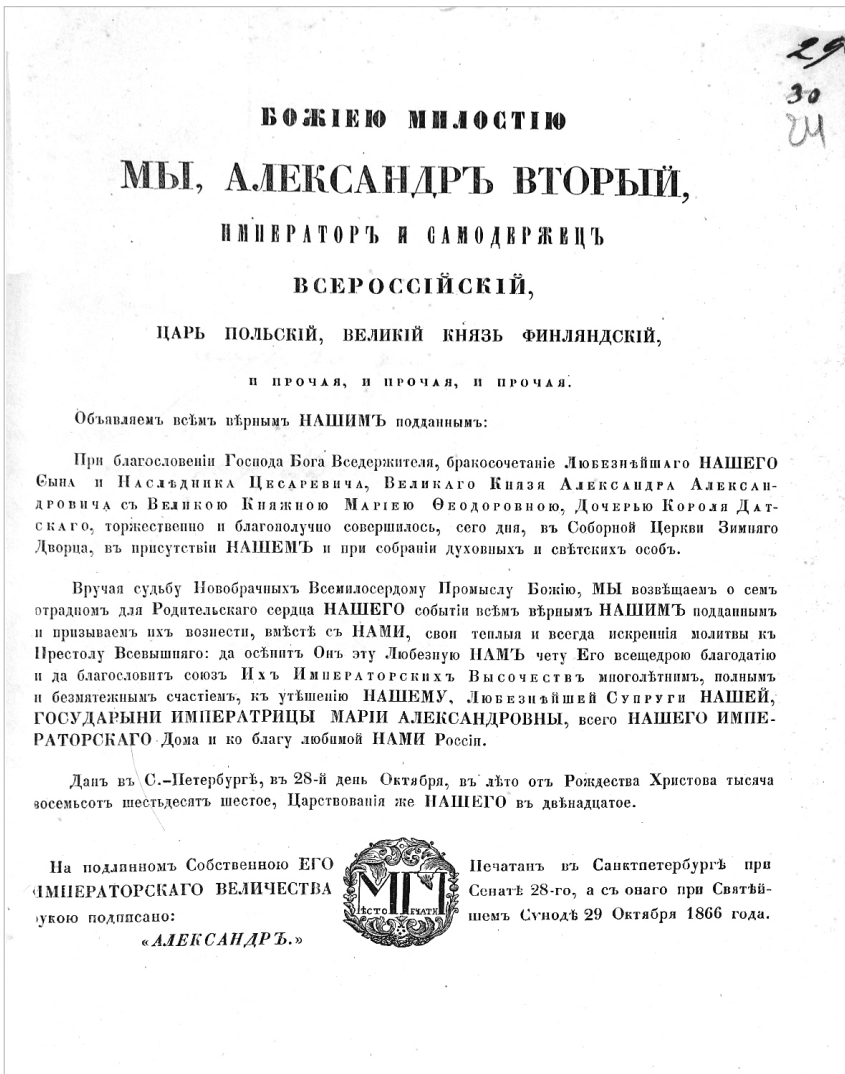
Astfel, momentele relevabile precum decesele, nașterile, botezurile, căsătoriile, majoratele și alte de agest gen, legate de familia imperială prin intermediul instituțiilor primare – a parohiei și preotului – erau popularizate și se difuzau în rândul credincioșilor, ce reprezentau supușii celui ales de Dumnezeu – țarul. Prin diseminarea acestui mecanism, dezvolta și organizat

²² Ibidem, c. 162.

²³ ANA. F. 2119, inv. 1, d. 37, f. 31.

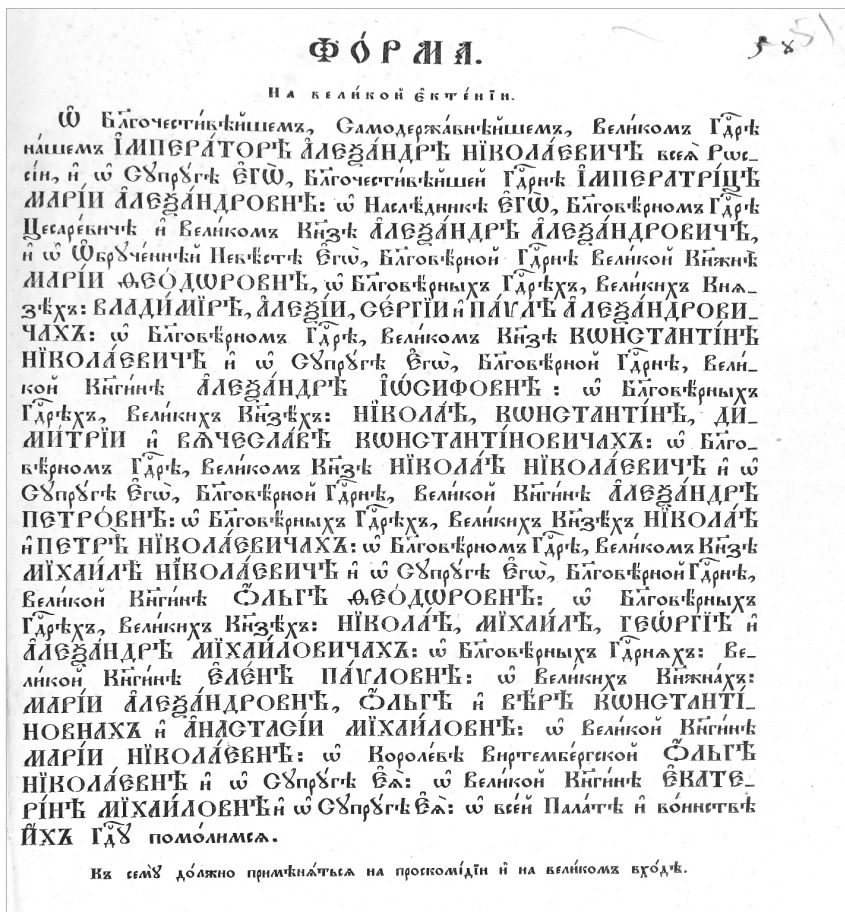
foarte bine, de fapt se încerca crearea imaginii unui tot întreg, sau mai bine spus a unei impresii, evident false, privind implicarea în masă a majorității supușilor imperiului în principalele momente din viața monarhului și familiei sale, de parcurgere în comun a vieții comune a țarului și supușilor săi.

ANEXA 1.

Manifestul emis de către Împăratul Alexandru al II-lea, prin care se aducea la cunoștință tuturor supușilor săi, actul de căsătorie dintre fiul său Alexandru Alexandrovici și Maria Fiodorovna, fiica regelui Danemaricii. Sursa: ANA. F.2119, inv.1, d.37, f. 24

ANEXA 2.

Textul și traducerea textului formeii pronunțate la marea ectenie:

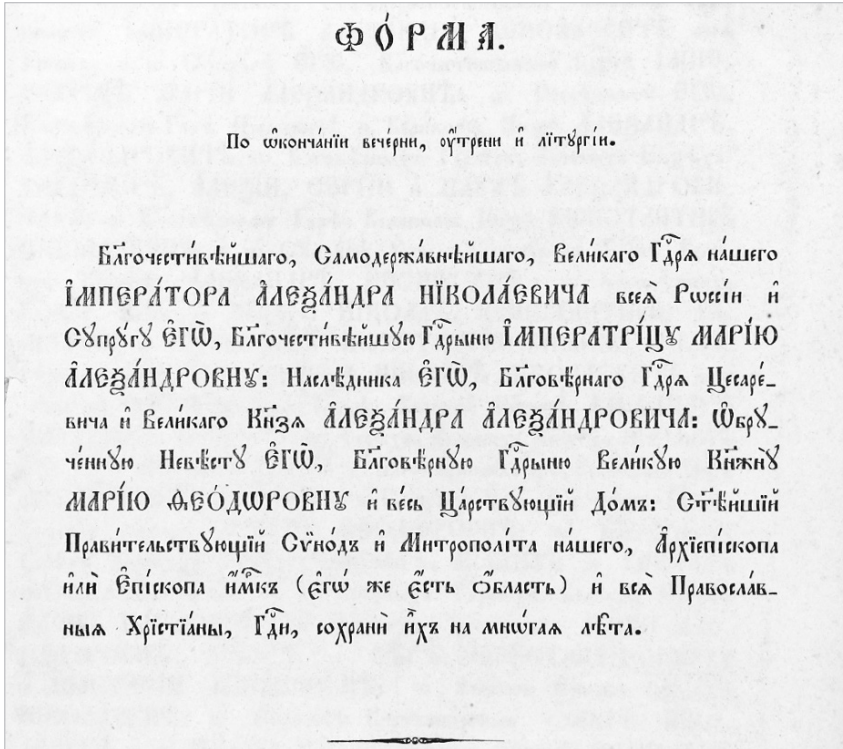
Pentru Preacuviosului, Autocratorului Marelui Suveran, Împăratul nostru Alexandru Nikolae-vici al întregii Rusii și pentru soția sa, Preacuvioasă Împărăteasa Maria Alehandrovna și pentru urmașul său Fericitul Suveran Țarevich și Marele Cneaz Alexandru Alexandrovici și pentru soția lui Preafericită Doamnă Marea Ducesă Maria Feodorovna, și pentru Fericții Domni și Marii Cnezi: Vladimir. Alexei, Serghei și Pavel Alexandrovicii și pentru Fericitul Domn, Marele Cneaz Constantin Nicolaevici și pentru soția lui Fericitei Doamne, Marei Ducese Alexandra Iosifovna, pentru Fericții Domni, Marii Cnezi Nicolai, Constantin, Dimitrie, și Veacesal Constantinovicii; și pentru Fericitul Domn, Marele Cneaz Nicolai Nicolaevici, și pentru Fericita Doamnă și Marei Cneaghine Alexandra Petrovna, pentru Fericții Domni și Mari Cnezi Nicolai și Petru Nicolaevicii, pentru Fericitul Domn și Mare Cneaz Mihail Nicolaevici și pentru soția sa Fericitei Doamne și Marei Cneaghine Olga Fiodorovna, și pentru Fericții Domni și Marii Cnezi Nicolai, Mihail, Gheorghii și Alexandru Mihailovicii și Binecredincioaselor Doamne și Marei Cneaghine Elena Pavlovna, pentru Marele Cneaghine Maria Alexandrovna, Olga și Vera Constantinovna și Anas-

tasia Mihalovna și pentru Marea Cneaghină Maria Nicolaevna, pentru regina Viurtenbergului Olga Nicolaevna și pentru soțul ei, și pentru Marea Cneaghină Ecaterina Mihailovna și pentru soțul ei, și pentru toată Curtea și armatelor lui Domnului să ne rugăm.

Aceasta urmând să se aplice la proscomidie și la Marea intrare.

Sursa: ANA. F.2119, inv. 1, d. 37, f. 54

ANEXA 3.

Textul și traducerea formei ecteniei pentru sfârșitul vecerniei, utreniei și liturghiei:

Preacuviosului, Autocratorului Marelui Suveran, Împăratul nostru Alexandru Nikolaevici al întregii Rusii, și pentru soția sa Preacuvioasă Împărăteasa Maria Alexandrovna: moștenitorul său, Fericitul Suveran Țarevich și Marele Cneaz Alexandru Alexandrevici: soția lui, Preafericită Doamnă Marea Ducesă Maria Feodorovna și toată casa imperială, Sfântul Sinod Guvernamental și Mitropolitului nostru, Arhiepiscopului sau episcopului (și a regiunii sale) și tuturor Creștinilor Ortodocși, Doamne păzește-i pe ei în veci.

Sursa: ANA. F.2119, inv. 1, d. 37, f. 47 v.